

Drong de Servische ‘democratie’ met Franse hulp zich op aan Kroatië?

De Bosnische crisis van 1908, de Oostenrijkse annexatie van Bosnië, wordt wel eens het begin genoemd van de 'diplomatieke terreur methodes'. Die begonnen met Fashoda in 1898, de annexatie of beter opdeling van Bosnië door Oostenrijk en Hongarije in 1908 en de *de facto* annexatie van Marokko door Frankrijk na Agadir 1911. In de Bosnische crisis van 1908 maakte Berlijn overigens ook duidelijk dat het eigen bondgenootschap wankel was door de eigengereidheid van Wenen en de onbetrouwbaarheid van Italië. Tegelijk raakte het *de facto* bondgenootschap van Sint-Petersburg, Parijs en Londen hechter wat Belgrado stoutmoediger maakte. Om aan het isolement te ontsnappen, bleef Berlijn enkel nog de optie toenadering tot Londen te zoeken. Het was het einde van de 'oude diplomatie' wat de beroemde journalist Henry Wickham Steed interpreteerde het als een Duitse poging de Russisch-Britse toenadering van 1907 te breken. Daarom verzette de Britse premier Asquith en zijn radicale rechterhand David Lloyd George zich niet tegen verdere Britse oorlogsvoorbereidingen. Tijdens de Balkan oorlogen van 1912 en '13 werkte hij nog samen met Berlijn om Servië weg te houden uit Albanië, maar in 1914 koos hij voor Servië. De coupleggers van 1903 in Belgrado kwamen vooral uit legerkringen die 'de middenklasse' vervingen en tot een "onverantwoordelijke politiek" beslisten. Servië kende noch het Russisch populisme noch hun extreme absolutisme, dankzij Franse invloeden. Maar kolonel 'Apis' Dimitrijevic legde banden tussen de inlichtingendienst van het leger en de Jong-Bosniërs, die overigen lang niet allemaal Serviërs waren. Dat lijkt daarmee te suggereren dat het idee Joegoslavië vanuit panslavische legerkringen gesteund, het won van het idee Servië vanuit Franse kringen gesteund. Dat laatste was meer op expansie naar het zuiden, richting Griekenland, Turkije en Albanië gericht. Minstens een boeiende interpretatie van '1914'.

De bundel artikels in Maric boek en vooral de sterke bijdrage van Edi Milos legt de klemtoon op die *Novy Kurs* onder Dalmatiërs als Trumbic en Supilo als een 'stichtingsmythe' van Joegoslavië. Voordien waren de Kroatische Boerenpartijen immers meer economisch dan nationaal georiënteerd. Achteraan het boek vind je veel getuigenissen en informatie van veteranen van de Balkanoorlogen van de jaren 1990. Klemtoon ligt op de duizenden Albanezen, zelfs Tsjechen en Duitsers die aan Kroatische zijde stredden. De parallel tussen organisaties en mythes die Joegoslavië in het interbellum moesten populariseren en de huidige visie op de oorlog van 1991-'95 en vooral dan de klemtoon op het feit dat Kroatië als eerste Europees land de moslim religie als openbaar te steunen organisatie erkende, roept vragen op. Gezien de wankel toestand in Bosnië-Herzegovina, kan Europa alsnog beter geen moslims als natie erkennen, wat de Joegoslaven wel deden ('Moslims' met hoofdletter)? Expliciet staat het niet in het boek, maar het lijkt het wel te suggereren. De boeiende visie op 1918 (de eerste zestig pagina's van het boek) plaveien zo de weg naar een visie op de jaren 1990 (de volgende tweehonderd pagina's).

Na de Servische nederlaag in 1915, trok het Servische leger zich met Franse hulp terug via Korfoe. Ondertussen stond Berlijn onder druk van zijn Oostenrijkse bondgenoot die heimelijk contact opnam met Parijs, waar de nieuwe minister van oorlog Paul Painlevé in juli 1917 te kennen had gegeven Duitse terugtrekking uit België en Frankrijk te willen belonen met Indochina, Madagascar en zelfs Frans- en Belgisch Congo. Painlevé was voor de oorlog een tegenstander geweest van wat hij als de agressieve politiek van Poincaré en Delcassé had omschreven. Als radicaal was hij voorstander van *l'Europe des nationalités* en tegenstander van zowel de imperia als van de blokvorming. Dat maakte het immers onmogelijk Duitsland uit zijn isolement te halen. Bovendien had Painlevé mogelijke gesprekspartners in Berlijn. Kanselier Michaelis leunde helemaal op zijn minister Richard von Kühlmann, die meende dat de Oostenrijkse initiatieven vooral Duitsland kwetsbaar maakten Servië moest reageren tegenover die nakende heimelijke onderhandelingen.

Met het proces van Saloniki in 1917 besliste de regering Pasic, overtuigd door de schrik van de kroonprins voor een putch in Latijns-Amerikaanse stijl, de organisatoren van de aanslag in Sarajevo waaronder Apis op te ruimen.... Dat scenario zou dan bestaan hebben uit een militaire staatsgreep die alle Franse principes van parlementarisme zou wegvegen. Scenario dat perfect de spanningen in het koninkrijk Joegoslavië dat uit de Eerste Wereldoorlog voortkwam illustreert. Revolutionairen die voor democratie stredden of enge nationalist die over lijken gingen om de democratie te liquideren? De vraag is even pertinent over WO I als over de Balkanoorlogen van 1912-13 en 1991-95. Het boek wil illustreren dat wie democratie verstaat als multi-etnische legereenheden wel moet voor Kroatië applaudiseren. Maar een recent bezoek aan het museum van Mostar, waar Kroaten kampen hebben ingericht, burgers gedood en de patrimoniale Osmaanse rijkdom hebben verwoest, op de enige plek in Bosnië waar Serviërs en Moslims onder de oude Joegoslavische vlag samen stredden, maakte mij immuun voor dat betoog. Een land met toekomst moet het niet hebben van zijn veteranen.

Op de cover staat een foto van de beroemde watertoren van Vukovar. Die zorgde voor controverse rond een tentoonstelling in Brussel. Betutteling van de EU over hoe Kroatië moet omgaan met zijn verleden doet vermoeden dat er over toetreding van Bosnië of Servië in de toekomst nog flink wat gedebatteerd zal worden. Ziet Frankrijk opnieuw liever een Groot-Servië dan een Europees/Multiethnische toekomst voor de regio? En de inleiding door oud-minister van Buitenlandse Zaken en huidig Sabor lid (=parlements lid) Miro Kovac en de herinnering aan de slachting van 10 000 Kroaten in Odessa in 1916 door de Frans-Kroatische emeritus Marc Gjidara maken duidelijk dat geschiedenis per definitie een strop om de nek is. Na les te hebben gegeven in meer dan tien vakken en ontelbare boeken geschiedenis te hebben gelezen, is mijn bittere conclusie dat je die rottiheid beter uit het onderwijs haalt. Ik meen het. De toekomst staat op het spel.

Vlatko Maric, ed. *La Croatie face à ses destinées, de la sujétion (1918) à l'émancipation (1991-1995)*, Paris: Harmattan, 2023, 278 blz.

(met dank aan Luc Vanacker met wie ik ooit mijmerde bij de watertoren van Vukovar)